

चतुष्पञ्चाशत् स्त्री चतुरधिका पञ्चाशत् । (चौपाद्य) १ चतु
स्तरपञ्चाशत्संख्यायां २ तत्संख्येय्ये च । ततः पूरणे
डट् । चतुष्पञ्चाश तत्संख्यापूरणे लि० स्त्रियां ङीप् ।
चतुष्पत्नी स्त्री चत्वारि चत्वारि पलाययस्याः जातित्वात्
ङीप् । १ सुनिषण्णे (सुसुनि) शाकभेदे “चाङ्गेरी
सदृशः पलैश्चतुर्हल इति स्मृतः । शाकजलान्विते देशे
चतुष्पत्नीति चोच्यते” शब्दार्थचि० । २ शुद्रपाषाणभेदिनि
च राजनि० ।

चतुष्पथ पु० चत्वारः पन्थानः ब्रह्मचर्यादयः आश्रमा यस्य
अच् समा० । १ ब्राह्मणे अमरः ब्राह्मणानां हि “एष
बोऽभिहितो धर्मो ब्राह्मणस्य चतुर्विधः” मनुना चातु-
र्यमस्य उक्तत्वात् तथासिम् । चतुर्थां पथां समाहारः
अच् । २ चतुर्हले (चौपाया) पथि ।

चतुष्पथनिकेता स्त्री चतुष्पथे निकेतोऽस्याः । कुमारानुचर
मातृभेदे “चतुष्पथनिकेता च गोकर्णं महिषानना” भा०
श० ४७४० कुमारानुचरमातृगणोक्तौ ।

चतुष्पथरता स्त्री ७त० । कुमारानुचरमातृभेदे । “चतु-
ष्पथरता चैव मूर्तितीर्थाऽन्यगोचरा” भा० श० ४७४० ।

चतुष्पद् पुंस्त्री चत्वारि पदानि चरणा अस्य । १ चतुसरणे
गवादौ ज्ञनी स्त्रियां जातित्वात् ङीप् । २ तिय्यङ् रूपे
प्रुवकरणभेदे न० । करणशब्दे १६६० प्रु० स्त्र० सि० वाक्ये
दृश्यम् । अस्य शब्दक० प्रुस्त्रोक्तिः सौरागमविज्ञा ।
“सृगचतुराद्यान्वाङ्गे वृषजसिंहाचतुसरणाः” ज्यो०
त० उक्तेषु १ मकराद्याङ्गं चतुरन्त्याङ्गं सप्तदशसिंहराशिषु
पु० । स्त्रीणां ४ करणभेदे न० हेमच० ।

चतुष्पदवैकृत न० ६त० । इ० स० उक्ते चतुष्पदजन्तुप्रस-
वादिविकारे यथा

“परयोनावभिगमनं भवति निरसामसाधु धेनूनाम् ।
उक्षाणो वान्धोऽन्यं पिबन्ति श्वा वा सुरभिपुलम् ।
प्रासवयेण विद्यात् तस्मिन्निःसंशयं परागमनम् ।
तत्प्रतिवातावेतो मौक्तो गर्भेण निर्दिष्टौ । त्वागो
विवासनं दानं तत्तस्यायु शुभं भवेत् । तर्पयेद्वाङ्मयां
शाल जपहोमांश्च कारयेत् । स्थालीपाकेन धातार
पयुना च पुरोहितः । प्राजापत्येन सन्त्येय यजेद्ब्रह्म
दक्षिणम्” ४६४० ।

चतुष्पदी स्त्री चत्वारः पादा अस्याः अन्त्यलोपः समा० वा
ङीप् पादः पङ्कावः । १ पद्ये “पद्यं चतुष्पदी तच्च वृत्तं
जातिरिति द्विधा” कन्दोम० । २ प्राकृतभाषादिप्रसिद्धे

(चौपाया) कन्दोमेदे २ चतुसरण स्त्रीपथौ च अन्य-
लिङ्गे चतुष्पादित्येव ।

चतुष्पत्नी स्त्री चत्वारि चत्वारि पले पले पल्यान्वयाः
ङीप् । (सुसुनी) शाकभेदे । राजनि० ।

चतुष्पाटी स्त्री चतस्रोदिशः पाठयति पाटि-अण् उप० सं० ।
नद्यां शब्दमाला ।

चतुष्पाठी स्त्री चतुर्णां वेदानां पाठोऽत्र गौरा० ङीप् ।
छात्राणामध्ययनमण्डपे (चौपाठी) गृहे ;

चतुष्पाणि पु० चत्वारः पाणयोऽस्य । १ विष्णौ हारा० २ चतु-
र्बाहुयुक्तमाले लि० ।

चतुष्पाद् लि० चत्वारः पादा अस्य अन्त्यलोपः समा० ।
चतुरश्चयुक्ते गवादौ स्त्रियां ङीप् पादः पङ्कावः चतु-
ष्पदीत्येव । समासान्तविधेरनित्यत्वात् अन्त्यलोपा-
भावे चतुष्पादोऽपि तत्पार्थे “भिच्चिचतुष्पादं विभक्तं
परिकीर्तितम्” कन्दोम० ।

चतुस्तन स्त्री चत्वारः स्तना अस्याः वा न ङीप् । सुरभौ
गवि । “तस्यै स्तनानुस्रयति । जघसस्तत् स्तनानुस्रयति
सा चतुस्तना भवति चतुस्तना हि गौः” शत० ब्रा० ६ ।
५।२।१८।२ महिष्यादौ च षष्ठे ङीप् चतुस्तनीत्यपि ।
चतुस्त्रिंशत् स्त्री चतुरधिका त्रिंशत् । (चौतिश) १ चतुर-
धिकत्रिंशत्संख्यायां २ तत्संख्येय्ये च । पूरणे डट् ।
चतुस्त्रिंश तत्संख्यापूरणे लि० स्त्रियां ङीप् ।

चतुस्त्रिंशज्जातक पु० बृहभेदे हेमच० ।

चतुससन पु० व० व० चतुर्णां धर्माधिकाममोक्षाणां सनः
दाता सन-दाने अच् ६त० चत्वारः सनेतिशब्दा नास्ति
शेषं वा । १ सनकसनतकुमारसनन्दसनातनेतिनामकेषु
चतुषु ब्रह्मपुत्रेषु ऋषिषु तन्नाम्नां सनादित्वेन तथात्वम् ।
२ तद्वतारधारिणि चतुर्धर्मदातरि वा २ विष्णौ पु०
“तप्पं तपो विविधलोकसिद्धयया मे व्यादौ सनात्-
स्तपसः स चतुःसरोऽभूत्” भाग० १०।७।६ ।

चतुस्सक्ति पु० चतस्रः सक्तयः कोणादिषु पा अस्य । चतु-
र्दिगवच्छिन्ने । “चतुःसक्तिर्नाभिर्कृतस्य” यजु० ३८।२० ।
“चतस्रः सक्तयः कोणा दिषु पायस्य सः” वेददी० ।
“चतुःसक्तिरेष कूपो भवति” शत० ब्रा० ६।१।२६ ।

चतुराजी स्त्री चतुर्णां राज्ञां समाहारः टच् समा० चतुरङ्ग
क्रीडायां क्रीडाभेदे चतुरङ्गशब्दे २८६१४० दृश्यम् ।

चतुरात्र न० चतुष्टयां रात्रिणां समाहारः चतुष्टभिः रात्रि-
भिर्निर्दिष्टः अण् तस्य लुक् वा अच् समा० “संख्यापूर्य्य